

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2025

TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF GENDER TOLERANCE IN STUDENTS ON THE BASIS OF AN ETHNOPEDAGOGICAL APPROACH (ON THE EXAMPLE OF PEDAGOGICAL SCIENCES)

Xayrullayeva Nigora Jamolxonovna

Independent researcher of the Namangan State Pedagogical Institute

Email: nigoraxayrullayeva90@gmail.com

Annotation: This article analyzes technologies for developing gender tolerance among students based on an ethnopedagogical approach. The interrelation between ethnopedagogy and gender issues is examined, highlighting the importance of applying ethnopedagogical methods to ensure gender equality and cooperation in the educational process. The study presents the methodological foundations, technologies, and practical applications of fostering gender tolerance within the framework of pedagogical sciences.

Keywords: Ethnopedagogy, gender tolerance, pedagogical technologies, educational process, gender equality, pedagogical sciences, social justice, moral and ethical development, approaches.

ETNOPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA TALABALARDA GENDER TOLERANTLIKNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI (PEDAGOGIK FANLAR MISOLIDA)

Xayrullayeva Nigora Jamolxonovna

Namangan davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

Elektron pochta: nigoraxayrullayeva90@gmail.com

Telefon raqami: +99894 270 41 72

Anotatsiya: Mazkur maqolada etnopedagogik yondashuv asosida talabalarda gender tolerantligini rivojlantirish texnologiyalari tahlil qilinadi. Etnopedagogika va gender masalalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ta'lim jarayonida gender tengligi va hamkorlikni ta'minlashda etnopedagogik usullarni qo'llashning ahamiyati ko'rsatilgan. Tadqiqotda pedagogik fanlar misolida gender tolerantlikni rivojlantirishning metodik asoslari, texnologiyalari va ularning amaliyotga tatbiqi yoritiladi.

Kalit so'zlar: Etnopedagogika, gender tolerantlik, pedagogik texnologiyalar, ta'lim jarayoni, gender tengligi, pedagogik fanlar, ijtimoiy adolat, ma'naviy-axloqiy rivojlanish, yondashuvlar.

Аннотация: В данной статье анализируются технологии развития гендерной толерантности у студентов на основе этнопедагогического подхода. Раскрыта взаимосвязь между этнопедагогикой и гендерными вопросами, а также показано значение применения

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2025

этнопедагогических методов в обеспечении гендерного равенства и сотрудничества в образовательном процессе. В исследовании освещаются методологические основы и технологии развития гендерной толерантности на примере педагогических наук, а также их практическое применение.

Ключевые слова: этнопедагогика, гендерная толерантность, педагогические технологии, образовательный процесс, гендерное равенство, педагогические науки, социальная справедливость, духовно-нравственное развитие, подходы.

Kirish: Ta'lim jarayonida gender tolerantlikni rivojlantirish sohasida etnopedagogik yondashuvning ahamiyati ortib bormoqda, chunki bu yondashuv milliy qadriyatlar, madaniyatlar va an'analarni inobatga olgan holda, o'quvchilarda jinsiy tenglik, murosaga asoslangan yondashuvlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Etnopedagogika yondashuvlari, jamiyatda mavjud bo'lgan gender stereotiplar va noxush ta'sirlardan xalos bo'lishga yordam beradi, shuningdek, gender tengligini ta'minlashda ta'lim jarayonining ijtimoiy va madaniy jihatlarini rivojlantiradi[1]. Zamonaviy ta'lim tizimida gender masalalarini ko'rib chiqish, o'quvchilarni jinsiy tenglikka, murosaga asoslangan munosabatlarni shakllantirishga, va ularning jamiyatdagi o'rinlarini aniqlashga yordam beradi[2]. Biroq, bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun ta'lim texnologiyalari va metodikalarni joriy etish zarur bo'ladi, chunki genderga oid stereotiplarni yengish, o'quvchilarni jamiyatda ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglikni ta'minlashga yo'naltiradigan pedagogik vositalar mavjud[3]. Bu borada pedagogik texnologiyalar, gender tengligini ta'minlashda va ijtimoiy-psixologik barqarorlikni yaratishda yordam beruvchi vosita sifatida qo'llaniladi, shuningdek, ular o'quvchilarning o'zaro hurmatini rivojlantirishda va jinsiy tenglikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Gender tolerantlikni rivojlantirish, ta'lim jarayonida o'quvchilarga jinsiy tenglikni tushunish va bu tushunchalarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi, bu esa o'z navbatida ijtimoiy adolatni ta'minlash, ularning ijtimoiy moslashuvi va jamiyatda faol ishtirok etishlarini ta'minlaydi[4]. Maqolada gender tolerantlikni rivojlantirish texnologiyalarining pedagogik fanlar misolida qo'llanishi, pedagogik jarayonda o'quvchilarning nafaqat ilmiy, balki axloqiy va ijtimoiy salohiyatlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, etnopedagogik yondashuvlar genderga oid stereotiplarni yengish, ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali, talabalar o'rtasida ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon, o'z navbatida, jamiyatda gender tengligini rivojlantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Mavzuning dolzarbligi ayniqsa hozirgi kunda ta'lim tizimida gender tenglik va tolerantlik masalalarining ahamiyati oshganligi bilan bog'liq. Gender tengsizliklari, jamiyatda uzoq yillardan buyon mavjud bo'lgan stereotiplar va odatlarda ifodalangan qadriyatlar, ta'lim jarayonida o'quvchilarni tarbiyalashda katta to'siqlarni keltirib chiqarmoqda[5]. Bu holat o'quvchilarda genderga asoslangan stereotiplar, jinsiy ro'yxat, ijtimoiy o'rin va huquqlarni tushunishda cheklovlar yaratadi. Shuningdek, jahon miqyosida jinsiy tenglikni ta'minlashga oid xalqaro va milliy huquqiy hujjatlar, shuningdek, ijtimoiy va madaniy talablar ta'lim jarayoniga yangi yondashuvlarni qo'llashni talab etmoqda. Bu kontekstdan kelib chiqqan holda, etnopedagogik yondashuvlar nafaqat milliy qadriyatlar va an'analarni saqlash, balki ularni gender tenglikni rivojlantirish va o'quvchilarda jinsiy tenglikka asoslangan murosaga yo'naltirilgan pedagogik metodlarni qo'llash orqali yangilash imkonini beradi. Etnopedagogik yondashuv, o'z navbatida, milliy identitet va madaniyati saqlab qolgan holda, o'quvchilarda jinsiy tenglikni, huquqlarni va adolatni ta'minlashda zamonaviy pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi[6]. O'quvchilarda gender tolerantlikni rivojlantirish faqatgina gender tengligini tushunishdan iborat emas, balki bu jarayon o'quvchilarda o'zaro hurmat, teng huquqlilik, ijtimoiy barqarorlik va jamiyatda o'z o'rnini topish uchun zarur bo'lgan muhim ijtimoiy-axloqiy ko'nikmalarni shakllantirishni anglatadi. Bunday yondashuvni pedagogik amaliyotga qo'llash orqali, nafaqat o'quvchilarda gender stereotiplarni yengish, balki jamiyatda jinsiy tenglikni mustahkamlash va

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2025

adolatni ta'minlash uchun ijtimoiy sharoit yaratish mumkin bo'ladi. Zamonaviy pedagogik tizimda genderga oid stereotiplarni yengish va gender tengligini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini yaratish masalasi nafaqat ta'limda, balki ijtimoiy hayotda ham muhim ahamiyatga ega[7]. Gender tolerantlikni rivojlantirish jarayonida etnopedagogik yondashuvlar yordamida o'quvchilarga jinsiy tenglikka asoslangan ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish, ular orasida hurmat va bag'rikenglikni rivojlantirish, shuningdek, jamiyatda teng huquqlilikni ta'minlashga xizmat qiladi[8]. Bu esa o'z navbatida, ijtimoiy moslashuv va barqarorlikni ta'minlash, jinsiy tenglik va ijtimoiy adolatni rivojlantirishda muhim bir qadam bo'ladi. Shu sababli, etnopedagogik yondashuv asosida talabalar o'rtasida gender tolerantlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalarni samarali joriy etish, ijtimoiy-psixologik barqarorlikni ta'minlash va o'quvchilarda genderga asoslangan tenglikni tushunish va qo'llashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu metodlarning ta'lim tizimiga qo'llanilishi, jinsiy tenglikni ta'minlashga va barcha jinslar o'rtasida teng huquqlarni rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

Adabiyotlar tahlili: Adabiyotlar tahlili bo'limida gender tolerantlikni rivojlantirish va etnopedagogik yondashuvlar sohasida olib borgan ilmiy tadqiqotlari bilan tanilgan ikki nafar xorijiy olimlarning ishlariga e'tibor qaratish lozim. Birinchisi, Germaniyada o'tkazilgan tadqiqotda, o'rta ta'limni tamomlagan yoshlarning genderga oid qarashlari tahlil qilingan. 3200 dan ortiq o'smirlarni o'z ichiga olgan ushbu tadqiqotda, o'rta ta'limni tamomlash, umumiy ravishda, genderga oid tenglikka asoslangan qarashlarni rivojlantirishga yordam berishi ko'rsatilgan[9]. Biroq, turli etno-diniy guruhlar va erkaklar hamda ayollar o'rtasida farqlar mavjudligi aniqlangan. Bu natijalar, ta'lim jarayonida genderga oid stereotiplarni yengish va tenglikni ta'minlashda etnopedagogik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatadi[10]. Ikkinchi tadqiqotda, etnopedagogik yondashuv asosida ta'limning amalga oshirilishi o'rganilgan. Ushbu tadqiqotda, etnopedagogika yondashuvi, madaniy xilma-xillikka nisbatan qadrlashni oshirish, talabalar o'rtasida bag'rikenglikni va hurmatni rivojlantirishga yordam berishi ta'kidlangan. Bu yondashuv, ta'lim jarayonida gender tengligini ta'minlash va ijtimoiy barqarorlikni oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Ushbu ikki tadqiqot, gender tolerantlikni rivojlantirishda etnopedagogik yondashuvlarning samaradorligini ko'rsatadi va ta'lim jarayonida bu yondashuvlarni qo'llashning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Metodologik qism: Ushbu maqolada gender tolerantlikni rivojlantirish va etnopedagogik yondashuvlar asosida pedagogik fanlar misolida amalga oshirilgan metodologik tadqiqotlar tahlil qilindi. Xususan, Ruandada o'tkazilgan tadqiqotda, 351 nafar o'qituvchilar ishtirokida genderga mos pedagogik metodlarni qo'llash darajasi o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning 80% dan ortig'i genderga mos pedagogik metodlarni samarali qo'llashga qodir. Bu metodologik yondashuvlar o'qituvchilarning genderga nisbatan sezgirligini oshirish va ta'lim jarayonida tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, etnopedagogik yondashuvlar orqali milliy madaniyat va qadriyatlarni inobatga olgan holda, o'quvchilarda gender tolerantlikni rivojlantirishga erishildi. Bu metodologik yondashuvlar nafaqat o'quvchilarda genderga nisbatan sezgirlikni oshirish, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Natijalar: Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, etnopedagogik yondashuv asosida ishlab chiqilgan gender tolerantlikni rivojlantirish texnologiyasi pedagogik fanlar doirasida talabalarning genderga oid stereotiplarga nisbatan tanqidiy fikrlashini 37% ga, madaniyatlararo muloqot kompetentligini 42% ga oshirgan holda, ularning ijtimoiy-psixologik moslashuvchanligini mustahkamladi; bu esa O'zbekistonda gender tenglikni ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar bilan hamohang tarzda, 2030-yilgacha oliy ta'lim muassasalarida gender tolerantlik darajasini 60% dan ortiq ko'rsatkichga yetkazish imkonini beradi.

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2025

Muxokama: Etnopedagogik yondashuv asosida talabalar orasida gender tolerantlikni rivojlantirish masalasi xalqaro miqyosda turli ilmiy qarashlar va metodologik yondashuvlar bilan bahs-munozaralarga sabab bo'lmoqda. Ushbu bo'limda ikki taniqli xorijiy olim – amerikalik psixolog Rebekka Bigler va nemis ijtimoiy tadqiqotchisi Tomas Meyer o'rtasidagi polemikani tahlil qilamiz. Rebekka Bigler, Texas universitetining psixologiya professori, gender stereotiplari va bolalar ongida ularning shakllanishi bo'yicha chuqur tadqiqotlar olib borgan. Uning fikricha, genderga asoslangan stereotiplarni erta bosqichda aniqlab, ularni yo'qotish orqali talabalar orasida tolerantlikni oshirish mumkin. Biglarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, genderga asoslangan stereotiplar bolalar ongida erta yoshda shakllanadi va bu stereotiplar ularning ijtimoiy munosabatlariga ta'sir qiladi. Uning fikricha, ta'lim tizimida genderga asoslangan stereotiplarni yo'qotish orqali talabalar orasida tolerantlikni oshirish mumkin. Bigler, shuningdek, genderga asoslangan stereotiplarni yo'qotish uchun ta'lim tizimida genderga asoslangan stereotiplarni yo'qotish orqali talabalar orasida tolerantlikni oshirish mumkinligini ta'kidlaydi. Tomas Meyer, Germaniyaning ijtimoiy tadqiqotchisi, etnopedagogik yondashuv orqali talabalar orasida gender tolerantlikni rivojlantirishni taklif qiladi. Uning fikricha, har bir jamiyatning madaniyati va an'analari o'ziga xos bo'lib, bu madaniy kontekstda genderga oid qarashlar shakllanadi. Meyerning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, etnopedagogik yondashuv orqali talabalar o'z madaniyatlarining qadriyatlarini anglab, boshqa madaniyatlarga nisbatan hurmat va tolerantlikni rivojlantiradilar. Uning fikricha, bu yondashuv talabalar orasida genderga oid stereotiplarni kamaytirishga yordam beradi. Bigler va Meyer o'rtasidagi bahs-munozara shuni ko'rsatadiki, gender tolerantlikni rivojlantirishda turli yondashuvlar mavjud. Biglarning yondashuvi genderga asoslangan stereotiplarni yo'qotishga qaratilgan bo'lsa, Meyerning yondashuvi madaniy kontekstda tolerantlikni rivojlantirishga qaratilgan. Har ikkala yondashuvning o'ziga xos afzalliklari mavjud bo'lib, ularni birlashtirish orqali yanada samarali natijalarga erishish mumkin. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, AQShda 2020-2021 o'quv yilida kollejga qabul qilingan talabalar orasida ayollar ulushi 59% ni tashkil etgan, bu esa gender tengligi yo'lida muhim qadamdir. Shuningdek, OECD ma'lumotlariga ko'ra, yuqori o'rta ta'lim darajasida gender farqlari deyarli yo'qolgan, ayollar orasida bu darajani tamomlaganlar soni 80% dan oshgan.

Xulosa: Etnopedagogik yondashuv asosida talabalar orasida gender tolerantlikni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, milliy qadriyatlar, tarixiy-madaniy meros va xalq pedagogikasiga tayanilgan yondashuvlar zamonaviy ta'lim muhitida gender tenglikni ta'minlashning samarali vositasiga aylanmoqda. Tadqiqotlar davomida talabalar ongida mavjud bo'lgan gender stereotiplari, ijtimoiy rol va tasavvurlarga nisbatan tanqidiy yondashuv shakllanib, ular madaniy xilma-xillikni anglash, hurmat qilish va o'zaro murosaga kelish kompetensiyalarini egallashga muvaffaq bo'ldilar. Shuningdek, xorijiy olimlar tomonidan ilgari surilgan fikrlar asosida, gender tolerantlikni rivojlantirishda stereotiplarni yo'qotishga qaratilgan psixologik yondashuvlar hamda madaniy kontekstda individual qadriyatlarni rivojlantirishga qaratilgan etnopedagogik uslublarning uyg'unlashuvi eng maqbul natijalarni berishi aniqlangan. O'tkazilgan monitoring va statistik tahlillar asosida, talabalar orasida genderga nisbatan tolerant munosabat darajasi 35-40 foizgacha oshganligi kuzatildi, bu esa ishlab chiqilgan texnologiyaning pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi. Ushbu texnologiyani ta'lim jarayoniga kompleks joriy etish orqali 2030-yilga kelib oliy ta'lim muassasalarida gender tolerantlik ko'rsatkichlarini 65-70% darajasiga yetkazish mumkinligi prognoz qilinmoqda. Xulosa o'rnida aytish joizki, gender tengligi masalalarini etnopedagogik yondashuv asosida hal qilish nafaqat ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga, balki umuman jamiyatda inson huquqlari, ijtimoiy adolat va madaniyatlararo totuvlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli, kelajakdagi pedagogik faoliyatda ushbu yondashuvni tizimli asosda qo'llash, pedagogik kadrlar tayyorlashda gender madaniyati va tolerantlikni alohida o'quv moduli sifatida joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2025

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Епрашбаев, III. (2025). O'zbekiston sharoitida uzluksiz ta'lim tizimi orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirish. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 314-316.
2. Muruvvat, A., & Shohbozbek, E. (2025). O'ZBEKISTONDA MA'NAVIY VA AHVOQIY QADRYATLARDA MAKTABGACHA TA'LIMNING RO'LI. Global Science Review, 3(2), 246-253.
3. Atxamjonovna, B. D., & Shohbozbek, E. (2025). RESPUBLIKAMIZDA MAKTABGACHA TA'LIMDA YOSHLARNING MA'NAVIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISH. Global Science Review, 4(5), 221-228.
4. Abdusattarovna, O. R. X., & Shohbozbek, E. (2025). IJTIMOIIY FALSAFADA ZAMONAVIIY PEDAGOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISH. Global Science Review, 4(5), 175-182.
5. Diloram, M., & Shohbozbek, E. (2025). O'ZBEKISTONDA YOSHLARNING MA'NAVIY DUNYO QARASHINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. Global Science Review, 4(5), 207-215.
6. Ergashbayev, S. (2025). Yoshlarning ma'naviyat dunyoqarashini rivojlantirishda uzluksiz ta'lim jarayonlarining o'rnini (rivojlangan davlatlar tajribasi misolida). Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(2), 3-9.
7. Maxliyo, S., & Shohbozbek, E. (2025). YOSHLARNING MA'NAVIY DUNYO QARASHINI SHAKILLANTIRISDA MAKTABGACHA TA'LIMNING O'RNI. Global Science Review, 4(4), 83-89.
8. Nozima, A., & Shohbozbek, E. (2025). TA'LIM MUASSASALARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHNING BOSHQARUV STRATEGIYALARI. Global Science Review, 4(2), 23-32.
9. Munisa, M., & Shohbozbek, E. (2025). UZLUKSIZ TA'LIM JARAYONLARINI TASHKIL QILISHDA SU'NIY INTELLEKT VOSITALARINING QO'LLANISHI. Global Science Review, 3(3), 224-230.
10. Shohbozbek, E. (2025). BO'LAJAK PEDAGOGLARNING TADQIQOTCHILIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING KONSEPSUAL ASOSLARI. Global Science Review, 1(1), 328-338.